

KRISTIAN IVERSEN OG
ULLA NEDERGÅRD PEDERSEN

DANMARKS HISTORIE

MELLEM ERINDRING
OG GLEMSEL

COLUMBUS

KAPITEL 2

VIKINGETIDEN – EN MODERNE OPFINDELSE AF EN GYLDEN FORTID

Selv om du måske ikke kender detaljer og årstal om vikingetiden, så kender du uden tvivl et vikingeskib, når du ser det, og du vil kunne genkende et billede af en mand med horn på hjelmen som en viking. Hvis du siger i udlandet, at du er fra Danmark, vil dine nye bekendte med stor sandsynlighed tale om 'dine fjerne forfædre' vikingerne. Nyere engelsk-sprogede film og serier som "Vikings" fra 2013 bidrager også til, at omverdenen identificerer moderne danskere med vikingerne.

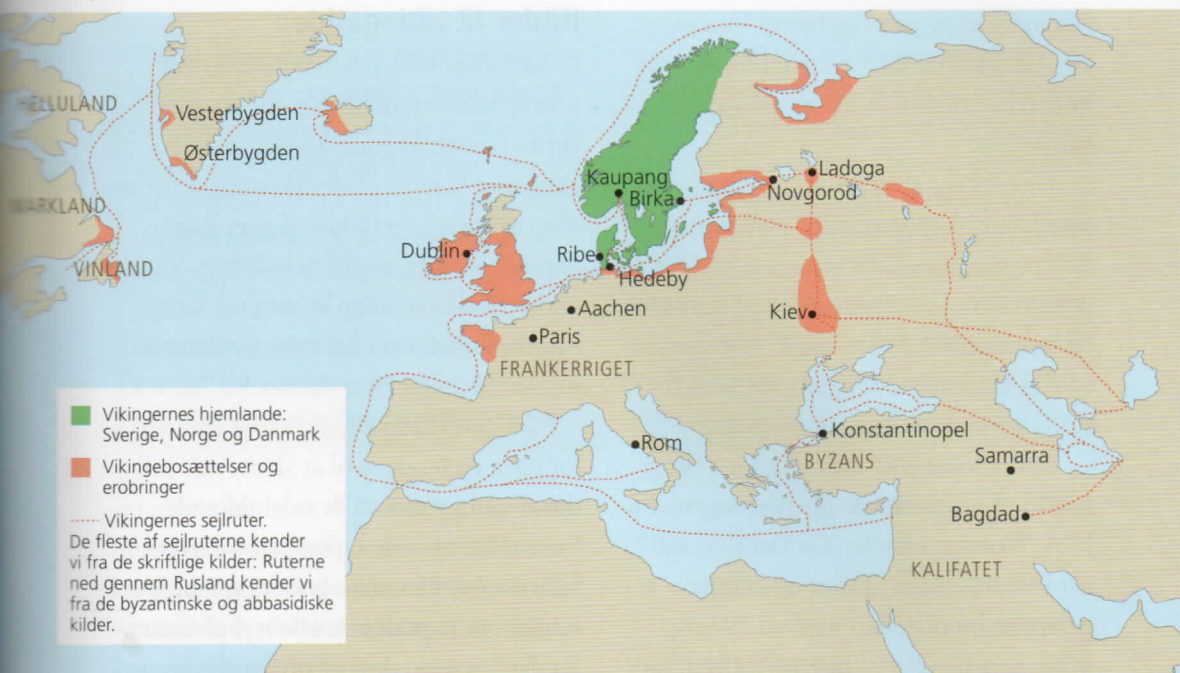
Forskellige perioder har det med at komme 'på mode' ud fra nutidige behov – og lige nu er der stort fokus på vikinger. Flere museer laver særudstillinger om vikingerne, og folk klæder sig ud som vi-

I udlandet forbindes det moderne Danmark og Skandinavien fortsat med vikingerne. Her ses en forside på det politiske magasin 'Economist', hvor man har valgt at illustrere en artikel om de nordiske velfærdsstater økonomiske styrke efter finanskrisen med et billede af en 'typisk' viking.

kinge og deltager i 'vikingestævner', hvor man efterligner vikingernes håndværk og sejlertraditioner. Tænk også på, hvor ofte noget italesættes som 'nordisk' – vi spiser nordisk mad, og børn skal ligesom i 1870'erne hedde navne fra den nordiske mytologi som Freja og Thor.

Vikingetiden er på den måde med til at skabe erindringsfællesskabet om at

Kilde: Vinkler på Vikingetiden, Blom et al (2014) s. 32.

være danskere – en nation, der kan trække sin historie langt tilbage til erindringen om en glørværdig og eventyrlig fortid, hvor vikingerne regerede Norden, sejrede til søs og erobrede fremmede lande.

Det erindringshistoriske fokus i dette kapitel er på, hvordan Jellingestenen fungerer som et erindringssted i det nationale danske erindringsfællesskab, og hvordan fortolkningen af vikingetiden er forskellig i to nyere historiske fremstillinger.

Overblik: Vikingetiden ca. 793-1066

Vikingetiden – en opfindelse fra 1800-tallet?

"I dette år viste der sig skrækelige tegn over Northumbria, som skræmte indbyggerne slemt. De bestod af mægtige hvirvelvinde og lyn, og ildsprudlende drager sås flyvende i luften. En svær hungersnød fulgte oven på disse tegn, og lidt efter i det samme år, den 8. juni, ødelagde hedenske mænds hærgninger jammerligt Guds kirke på Lindisfarne med plyndringer og mord."

Ovenstående kildeuddrag er fra de engelske klostre, der førte årbog om årenes begivenheder i det, som kaldes Den Angelsaksiske Krønike. Uddraget omtaler 793 e.Kr, som året, hvor folk fra Norden

begyndte at plyndre og hærge klostret på øen Lindisfarne ud for Englands kyst, og kilden er brugt til at datere vikingetidens begyndelse.

Historikere afslutter ofte vikingetiden som historisk periode med afslutningen af det danske herredømme over dele af England i 1066. I tiden efter bliver Danmark og resten af Norden en del af den europæiske kristenhed og den periode, som historikere omtaler som middelalderen.

Ordet 'vikingetid' blev dog først brugt i 1873 af historikeren og arkæologen J.J.A. Worsaae i hæftet 'De Danskes Kultur i Vikingetiden'. Tiden og berømte personer fra perioden mellem 793 og 1066 er behandlet af historieskrivere før 1873, men altså ikke benævnt som 'vikingetid' eller 'vikinger'. Ordet 'viking' eksisterede i det oldnordiske sprog, men blev brugt om at 'drage i viking', hvilket betød at drage ud for at gå i krig eller handle. 'Viking' var altså noget, man gjorde, ikke noget, man var.

Museumsinspektør på Nationalmuseet Peter Pentz har derfor erklæret, at vikingetiden ikke eksisterede før 1800-tallet. Flere historikere og arkæologer vil finde det mere korrekt at kalde perioden frem til, at Danmark blev en del af europæisk middelalder, for *jernalder*.

Alligevel benævnes perioden fra ca. 793 til 1066 i de fleste fremstillinger som vikingetiden, en særskilt periode i nordisk historie. Og det vil vi for nemheds skyld også gøre i denne bog.

Kilder til vikingetiden

De skriftlige kilder til vores viden om vikingetiden er, ud over korte runeindskrifter, udelukkende udenlandske beskrivelser skrevet af skriftkyndige kristne, der var blevet overfaldet af eller havde handlet med de nordiske *hedninge*. Vigtige kilder til vikingetiden er ud over Den Angelsaksiske Krønike også De Franske Rigsannaler, der blev skrevet fra 780 e.Kr.

Det skriftlige kildemateriale kan derfor have en tendens til at skævvride billedet af vikingerne, så de udelukkende fremstår som vilde og barbariske overfaldsmænd, men man finder også oplysninger om kontakter mellem diplomater fra det frankiske hof og de danske konger og om handelsforbindelser og missionsvirksomhed.

Der er ikke skriftlige kilder tilgængelige fra Østeuropa, idet de erobrede områder ikke var skriftkyndige. Der findes også arabiske og byzantinske kilder, der beskriver vikingerne som modige, drikfældige og kendte for deres seksuelle udskjelser.

Endvidere tolkes den arabiske rejsende Ibn Fadlans beskrivelse af sit møde med 'fyrsten af Kievs garde' fra 921 som en beskrivelse af et møde med vikinger. Han karakteriserer vikingerne som snavsede, høje, rødmossede personer med fantastiske kroppe og en pervers seksualmoral (se s. 31). Skriftlige kilder om vikingerne stammer altså fra arabiske og byzantinske skriftkyndige samt fra kristne munke. Deres skildring af vikingerne er farvet af, at forfatterene så vikingerne som 'fremmede', som de ofte følte sig kulturelt hæ-

"De er de mest skidne af Guds skabninger. De gør sig ikke rene efter [at have udtømt] ekskrementerne og ikke efter at have ladt vandet, og de vasker sig ikke efter sædudtømming. De vasker heller ikke deres hænder efter måltidet. Ja, de er som vildfarne æsler. De kommer fra deres land og lægger deres skibe til langs Atul, som er en stor flod, og bygger på dens bred store huse af træ. I et hus samler de sig ti eller tyve personer, eller færre eller flere. Hver af dem har

en bænk, som han sidder på, og sammen med ham sidder de smukke piger, som er bestemt for købmændene. Og han har omgang med sin pige, mens hans kammerater ser ham. Ofte hænder det, at de alle er i gang med dette, den ene for øjnene af den anden, og der kommer en købmand for at købe en pige af en af dem. Han møder ham så, mens han har samleje med hende, og han lader hende ikke være, førend han har nået sin hensigt." **Ibn Fadlan, 921**

→ Volga (Europas længste flod)
vet over eller truet af. Arkæologiske fund nuancerer billedet af den krigeriske viking, idet arkæologerne ved hjælp af især genstande og dendrokronologi, dvs. tidsfastsættelse i forhold til årringe i træ, har fundet beviser for vikingernes mere fredelige aktiviteter som bønder og handlende. Omkring 90 % af befolkningen vurderes

at have ernæret sig ved fredeligt landbrug i vikingetiden.

Vikingskibene

Det var vikingernes lette og hurtige skibe, der muliggjorde deres succes som erobrere.

Billedet viser det længste vikingskib, Ægir, fundet i 1997 i Roskilde Fjord. Skibet var hovedattraktionen i den velbesøgte særudstilling Viking, og blev fremvist på Nationalmuseet i København, i Berlin og i London. Udstillingen havde fokus på vikingetogtet og dermed den krigeriske viking, der søgte ud i verden.

Ringborgen Trelleborg ved Slagelse er et af i alt fem identiske borgkomplekser i Danmark. Ringborgene er alle bygget under Harald Blåtand i sidste halvdel af 900-tallet. Borgene har kun været i brug i kort tid formentlig med militære formål. Fire af borgene blev opdaget og udgravet i perioden 1934-1942. Den femte borg, Vallø Borgring, blev opdaget i 2014. Da der ikke er nogen skriftlige kilder om borgenes funktion, har arkæologer og historikere haft forskellige teorier om deres oprindelse og brug. Nogle historikere tolker, at identiske forsvarsværker indikerer en centralisering af magten under Harald Blåtand.

Udviklingen af sejlet gjorde sammen med muskelkraft (dvs. roning), at vikingerne var i stand til både at krydse have og sejle op ad floder og fjorde. Samtidig var skibene hurtige og effektive til at an-

gribe klostre og byer. I den sene vikingetid kunne nordiske krigere med gunstig vind inden for få dage kaste talrige svært bevæbnede krigere ind i et område med 80 til 100 skibe og angribe klostre og hurtigt forsvinde igen. Desuden forklarer flere historikere vikingetidens erobringssucces med en præ-kristen voldskultur, hvor man havde en etik, der gjorde det moralsk forsvarligt for de stærke at undertrykke de svage. I den nyere erindring af vikingetiden, især i 1870'erne og frem, har det især været vikingernes skibe og krigernes mod, der blev fremhævet som forklaring på deres militære succes. Men historisk er der ingen tvivl om, at vikingerne drog fordel af, at England og Frankeriget i vikingetiden var i intern krig og dermed ikke kunne opretholde kontrol over deres egne områder.

100-ÅRS TILBAGE: 1337-1453

Danmarks begyndende statsdannelse i vikingetiden

Som fortalt i indledningen bliver vikinger ofte forbundet med noget keredansk og noget oprindeligt, men organisatorisk var Danmark ikke samlet som ét rige i størstedelen af vikingetiden. Det Danmark, vi kender i dag, bestod i årene 700-950'erne af små indbyrdes uafhængige kongedømmer, der ofte var i indbyrdes krig. Et element, der oftest glemmes i erindringen om vikingerne, er, at togter og røverier var såvel interne i Norden som eksternt vendt mod samfund uden for Norden. I anden halvdel af 800-årene blev det mere almindeligt for vikingerne at bosætte sig i de områder, de havde

besat, som bønder, håndværkere eller handlende.

I skolebøger om vikingetiden læser man ofte om vikingernes konger, selv om det først var mod slutningen af vikingetiden, at man kan tale om, at Danmark havde en central kongemagt. Det enkelte menneske ville i vikingetiden knap nok have vidst, hvem der var konge i en given tid.

Slægten i første række

Det vigtigste fællesskab, som den enkelte viking identificerede sig med, har været slægten. Vikingetiden var ikke en periode med en stat og med retsbeskyttelse. Derfor var det slægtsforbindelser, der ydede

individet fysisk og retslig beskyttelse. De mange konger i den tidligere vikingetid har dog haft magt over religiøse handlinger, jordbesiddelse og militær magt. Dette har været et ustabilt hierarki af små kongedømmer med deraf følgende alliancer og krig. De fleste historikere er enige om, at Jellingestenen og de fem ringborge vidner om en vis centralisering af kongemagten i Danmark, om end der er uenighed om, i hvor høj grad Danmarks statsdannelse kan siges at begynde under Harald Blåtand, der rejste Jellingestenen mellem

Der er stigende interesse for vikingetiden blandt danskerne i dag. Dette ses ved et stort antal vikingestævner landet rundt.

960 og 970, hvor han proklamerer, at han er Danmarks konge og har gjort danskerne kristne.

Vikingetiden betegnes i nyere historisk forskning som en periode med et stærkt hierarki. Hvor konger og storslægter har været øverst i hierarkiet, mens trælle (slaver købt eller røvet på vikingetogter) har været nederst i hierarkiet. Vikingetidens middelklasse var gruppen af frie bønder. Det kan især ses i den mangfoldighed af grave, der er fundet fra vikingetiden, hvor gravene går fra mægtige runesten, hvor døde stormænd fik guldsmykker, våben og ofrede dyr og trælle med sig i døden, til simple grave, hvor få eller ingen genstande er gravet ned. Der var begrænset mulighed for social opstigning i vikingetidens samfund, men det kunne i nogle tilfælde lade sig gøre ved at gifte sig ind i magtfulde slægter eller ved at få store rigdomme fra vikingetogter.

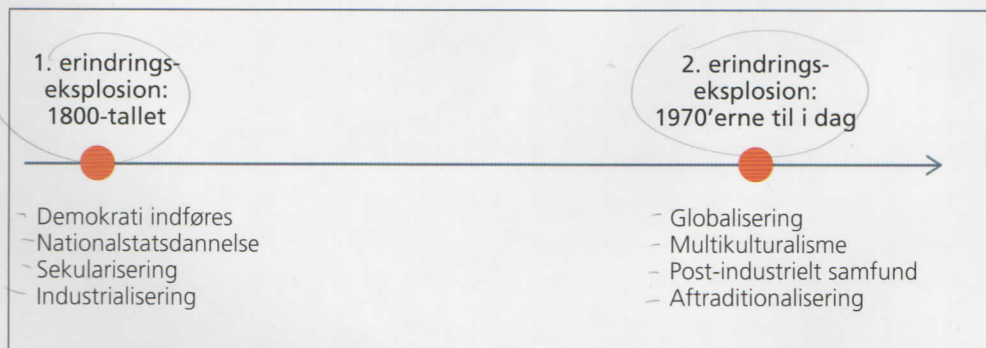
To erindringsekspllosioner – 1800-tallet og i dag

Det er et kernepunkt i erindringshistorie, at det er grupperes behov i nutiden, der skaber behov for iscenesættelse og gentagelse af fortiden i nutiden.

Den franske historiker Pierre Nora (se kapitel 1) mener, at dyrkelsen af fortiden, som han kalder erindringsekspllosionen i 1800-tallet, er et europæisk fænomen. Han fastsætter den første eksplosion til at være fra midten til slutningen af 1800-tallet, mens den næste periode dateres fra 1970'erne og frem.

Erindringsekspllosionen i 1800-tallet hænger ifølge Nora sammen med nationalstatens fødsel. Det har i denne periode været nødvendigt at etablere forestillingen om en fælles fortid, for at få folk til at kæmpe for og støtte det nationale fællesskab. Nora skitserer, at 1800-tallets slutning var en periode, hvor nationale magthavere skulle legitimere deres magt og deres territorium. Noras pointer kan på mange måder fungere som en ramme for

Pierre Nora: Erindringsekspllosioner

Pierre Nora mener, at slutningen af 1800-tallet og slutningen af 1900-tallet til i dag er kendetegnet ved et kæmpe fokus på nationens erindringer. Nora mener imidlertid, at der er forskellige forklaringer på erindringsekspllosionerne.